

СЛОВОТВІРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються найпоширеніші шляхи утворення юридичної термінології у сучасній німецькій мові. Юридичний термін є не лише елементом правового мислення, але й точним засобом вираження актуальних шляхів збагачення літературної мови. Проведено аналіз наукових здобутків українських лінгвістів з даної теми та виділено найпродуктивніший спосіб утворення німецької правничої лексики.

Ключові слова: юридична термінологія, словотвір, афіксація, словоскладання

Посилення правового співробітництва між Україною та Німеччиною актуалізує вивчення німецької правничої термінології не лише з точки зору правознавства, але й мовознавства та словотвору зокрема, які повинні окреслити лексичну картину юриспруденції, тісно пов'язану з механізмами інтелектуальної діяльності людини, переданими в моделях та правилах.

Проблема природи юридичної термінології у німецькій мові висвітлювалась у працях українських мовознавців О. Шаблій, Ю. Прадіда, Н. Артикуци, Є. Пенькоса, Е. Какзанової, В. Резнік, Л. Лісогуб, Н. Лепухової, та в лінгвістичних дослідженнях К. Шмід-Кеніг, Д. Гунста, Х. Руппа, Е. Оскара, Д. Буссе, В. Райбле та Г. Штікеля тощо.

Мета цієї статті полягає в аналізі праць з лінгвістики, присвячених вивченню основних шляхів і способів утворення юридичних термінів у сучасній німецькій мові. Завдання полягає у аналізі досліджень словотвірних особливостей юридичних термінів та у виділенні на основі цього аналізу найпродуктивнішого способу їх утворення.

Наукова література налічує низку шляхів утворення термінів, найпоширенішим з яких є побудова нових слів за рахунок використання всіх наявних у певній мові словотвірних ресурсів.

За А. Коваленком вся фахова лексика за будовою поділяється на прості, складні слова та терміни-словосполучення. Прості терміни складаються з одного слова: *Technologie*. Складні утворюються з двох чи більше слів, які пишуть разом або через дефіс: *Umweltportfolio*, *Schlüsselkomponent*, *Umweltschutz*, *Energiekosten*, *Dampfturbinen-Kraftwerke*. Терміни-словосполучення складаються з декількох компонентів, кожен з яких характеризується певною будовою та конкретним способом словотвору: *refurbished Systems*, *umweltorientierte Märkte* [2, с. 259].

Науковець Т. Журавльова, досліджуючи термінологічну номінацію, запропонувала об'єднати усі терміни у дві основні групи: морфологічну та неморфологічну. Морфологічний спосіб творення слів включає афіксацію, словотворення та аббревіацію. Неморфологічний спосіб утворення термінів включає лексико-семантичний та морфолого-синтаксичний [5, с. 144].

Відома українська вчена-мовознавець В. Резнік, вивчаючи способи утворення німецьких юридичних термінів, з огляду морфологічно-синтаксичної структури, поділяє всі одиниці фахової мови на дві великі категорії: терміни-слова та терміни-словосполуки. За допомогою структурного аналізу дослідниця встановила, що в терміносистемі Адміністративного права Німеччини терміни-слова становлять 66 %,

тим самим переважаючи над термінами-словосполуками – 34 %. Серед останніх найпоширенішими було визначено двокомпонентні терміносполуки: *juristische Person*, *die Rente festsetzen*, *Enquete-Kommission* [4, с. 46].

Характерною особливістю німецької мови є її яскраво виражена властивість до утворення складних слів – композитів. В її розпорядженні знаходяться композити майже всюди, де інші мови змушені вдаватися до використання словосполучень. Словоскладання – це вид словотвору, при якому слово будується з двох коренів чи основ з або без сполучного елементу. Саме цей спосіб відзначають як найбільш продуктивний та поширений [4, 3]. На думку мовознавця Н. Лепухової, яка свої наукові розвідки присвятила вивченню особливостей німецької мови права, це зумовлено прагненням в межах однієї лексичної одиниці виразити відразу декілька ознак певного спеціального поняття (*der Arbeitsgeberanteil* – *страховий вклад підприємця*) [3, с. 2].

У лінгвістичному дослідженні «Німецька термінологія права як особлива терміносистема» В. Резнік знаходимо такі дані: 73 % складених термінів-слів є двокомпонентними, 15 % – трикомпонентними, 1,8 % – чотирикомпонентними. Дослідниця також наводить словотвірні моделі кожного з типів композитів: для двокомпонентних – іменник + іменник (*das Berufsverbot*) та прикметник + іменник (*der Schwarzbau*); для трикомпонентних – іменник + іменник + іменник (*Datenschutzgesetz*), іменник + прикметник + іменник (*das Bundessozialgericht*), прикметник + іменник + іменник (*das Sozialversicherungsrecht*), числівник + іменник + іменник (*die Drittwirkungslehre*); для чотирикомпонентних – іменник + іменник + іменник + іменник (*das Arbeitnehmerüberlassungsgesetz*), прикметник + іменник + іменник + іменник (*das Kommunalverfassungsverfahrensverfahren*) [4, с. 46–47].

Афіксація або деривація – це метод словотвору, за яким до кореневої морфеми додаються словотвірні афікси – суфікси або префікси. Відповідно вона включає суфіксацію та префіксацію. Детальніше розглядаючи деривацію, цікаво зіставити з науковою роботою Н. Лепухової дослідження Н. Школьною термінів фахової мови промислової автоматизації. До найпоширеніших суфіксів у дослідженій сфері остання відносить -ung (22,6 %), -tion (14,0 %), -ist (2,2 %), -ig (1,6 %), -keit (1,4 %), -tät (1,3 %), як-от: *Autoproduktion*, *Systemspezialist*, *Energiesparung*; тоді як в юридичній термінології Н. Лепуховою було виділено суфікси -ung, -er, -e: *die Abstimmung*, *der Arbeitgeber*, *der Auftragnehmer*, *die Anfrage*, *der Abgeordnete*. Отож, суфікс -ung проявляє міжгалузеву універсальність та високу продуктивність. Серед іменникових афіксів найуживанішими є un-, ur-, miss-, zer-, er-, ver-, be-, ent-: *die Unabänderlichkeit*, *das Urheberrechtsgesetz*, *der Misstrauensantrag*, *der Zerstörung*, *der Verdacht*, *der Beschluss*, *die Entbindung*. Поширеними прикметниковими словотвірними елементами є суфікси -lich, -ig, -ell: *beweglich*, *bedürftig*, *offiziell* [3, с. 89].

Процес утворення нових афіксів відбувається в мові постійно, тому у деяких випадках важко віднести іменник до класу композитів чи дериватів, наприклад *Kaufmann*, *Bergmann*. Другий компонент слова ще не втратив свого значення та самостійного вживання, однак вже проявляє деякі властивості словотвірного суфікса: а) вступає в сполучення з багатьма основами; б) містить нове загальне значення. Тому такі мовні одиниці називають напівафіксами (Halbaffixe) чи афіксоїдами (Affixoide) [1, с. 108].

Як з'ясувало дослідження Н. Лепухової, афіксоїди представлені також і в німецькій правничій лексиці. Це, зокрема, напівпрефікси *außen-* (*Außenminister*), *selbst-* (*Selbstregierung*), *gegen-* (*Gegenanklage*), *haupt-* (*Hauptpartei*), *gesamt-* (*Gesamtstrafe*), *voll-* (*Vollmacht*) та напівсуфікс -fähig (*nichtrechtsfähig*) [3, с. 89].

Ще одним поширеним способом творення юридичних термінів, особливо коли мова йде про багатокомпонентні терміни-словосполучки, є аббревіація, яка має на меті скоротити вихідне слово для зручності вживання. На думку В. Резнік, серед таких найкраще задовольняють потребу у спрощенні складних юридичних термінів акроніми: *FamR* – *Familienrecht*, *VwVfG* – *Verwaltungsverfahrensgesetz*, *FHG* – *Fachhochschulgesetz* [4, с. 47].

Отже, особливістю правничої лексики німецької мови є її вираження як в окремих словах, так і складних словосполучках з різною кількістю компонентів. При цьому перша група є чисельнішою. Поруч з деривацією та аббревіацією у словотворі німецької юридичної термінології вагоме місце посідає двокомпонентне словоскладання, яке є найпродуктивнішим способом утворення нових термінів права, а також надає поштовх активному вживанню акронімів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гінка Б. І. Лексикологія німецької мови. Лекції та семінари: [навч. посіб.] / Б. І. Гінка. – [3-тє вид., переробл. і доп.]. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 416 с.
2. Коваленко А. Я. Науково-технічний переклад / А. Я. Коваленко. – Тернопіль: Видавництво Карп'юка, 2004 – 284 с.
3. Лепухова Н. І. Особливості утворення та функціонування лексичних одиниць у німецькій мові права / Н. І. Лепухова // Наукові записки НДУ ім. Гоголя. Філологічні науки. – 2011. – С. 88–90.
4. Резнік В. Г. Німецька термінологія права як особлива терміносистема (на матеріалі термінів адміністративного права Німеччини) / В. Г. Резнік // Лінгвістика. – 2013. – № 1. – С. 42–50.
5. Школьна Н. О. Утворення термінів у німецькій фаховій мові промислової автоматизації / Н. О. Школьна // Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича. Сер. «Філологічні». – 2014. – Вип. 49. – С. 143–145.

Сушко Марія

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Бияк Н. Я.

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ОНІМА У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

У статті висвітлено функціональне навантаження літературних онімів у художніх текстах. Розглядаються та детально пояснюються класифікації функцій власних назв у творах, які були запропоновані відомими вітчизняними та зарубіжними дослідниками-ономастами. Багато уваги приділяється стилістичній функції літературних онімів як основній в художніх творах.

Ключові слова: літературна ономастика, художній текст, літературний онім, власна назва, функція.

Довгий час відмінності між реальними та літературними онімами спонукали вчених до виділення окремих функцій поетонімів, які не притаманні реальній ономастиці. Так, дослідженнями функціонального навантаження поетонімів займалися такі відомі вітчизняні та зарубіжні ономасти як Ю. А. Карпенко, В. М. Калінкін, О. В. Суперанська, Л. О. Белей, М. Р. Мельник, Г. Лукаш, В. Н. Михайлов, Д. Лампінг, Ч. Косиль тощо.

Метою нашої статті є аналіз класифікацій функцій літературних онімів у художніх текстах, які розглядали у своїх працях дослідники ономастики.